

PRIŠIEL ČAS ODÍST

Ktorá? Tá, čo dala nebohému cigarety do vrecka? To je teta Anthi. Vdova. Á, myslí som si, že ju poznáš. Nie, nie. Nebol to jej príbuzný.

Podľa viac nabok, nech nás nepočujú. S tetou Anthi mali spoločnú minulosť. Nebohý mi o tom porozprával. Bol som od neho mladší, ale kedysi sme spolu trávili veľa času. Predtým, ako som odišiel do Téb. Si celý tvoj otec, chlapče, vravieval mi, preto ťa mám tak rád. Raz večer som sa vrátil domov a pamätam si, že som ešte ani poriadne nestihol vystúpiť z auta, keď prechádzal okolo a povedal mi: Nechaj to tak a pod' si so mnou vypíť uzo. Práve som sa vrátil z cesty. Hovorím mu, reku, Kyriakos, pozdravím matku a prídem. Nechaj matku, vraví mi. Matka ťa vždy počká. Pod', ideme. Sedeli sme, pamätam si to, akoby to bolo teraz, u starého Christosa, neviem, či si ho ešte zažil. Bol tam, kde je teraz pošta. Na tom nezáleží. Teda sedeli sme tam a rozprávali sme sa a hovorímu: Dal som sl'ub¹, Kyriakos. Ale čo, no konečne, ty prešibaneč, vraví mi, už to vyzeralo, že ostaneš starý mládenec. A ktoráže to je? Cudzinka, hovorí mu, z Téb. Nemôžeš ju poznať. Ale priviediem ju, vravím mu, na svätého Eliáša², aby ste ju už spoznali. Hľadí na mňa a hovorí mi: Tak cudzinka, čo? Prečo? povedal som mu žartovne, vari si pre mňa mal v dedine nejaké dievča a nepovedal si mi to? Neodpovedá, mlčí. Kyriakos, no tak, človeče. Čo sa ti stalo? Nič. Pozerá sa na mňa a mlčí. Zl'akol som sa, reku, je po ňom, umrel mi tu. Chytí ho za ruku, stisnem ju, je ako l'ad. Ajajaj. Zalial ma studený pot. Vstávam a beriem kl'uče, pripravený naložiť ho a odviezť do nemocnice. Hovorí mu, reku, si v poriadku? Vrav, čo ti je? Kývne mi. Sadni si, povie mi. Odpust' mi to, nič to nie je. Akože nič? Vyzeral si, akoby ťa preskočila smrtka. Je ti dobre? Chceš, aby som ťa vzal k doktorovi? Sed', sed', on na mňa. Som v poriadku. Objednáme si meze³, neprehltne ani kúsok. Pozerám naňho, nič. Raz si potiahne z cigarety, raz odpije z pohára. Ak som nechtiac niečo povedal, Kyriakos, vravím mu, a nesprávne si si to vysvetlil, povedz mi to, aby som sa ti ospravedlnil. Ale ak tu máme len tak sedieť a ty mi nepovieš ani slovo, zdvihнем sa a odídem. Nie sme žiadne deti. Nebud' taký namrzený, hovorí mi. Povedz Christosovi, nech nám donesie ešte jedno, a poviem ti.

V devätnástom, vraví mi, keď prišlo vojsko do Smyrny, ja som bol jedným z prvých v meste. Čo to má s týmto spoločné? ja naňho. Počúvaj a uvidíš, hovorí. Bol som tam teda od začiatku. Prvé dva dni po tom, ako sme prišli, sa udial strašný incident. Čata evzonov⁴ vošla do nesprávnej štvrti, a ako prechádzali uličkami, aby sa dostali k nám, stretli nejakých tureckých vojakov, padlo zopár výstrelov a potom nastala trma-vrma. Poriadne to tam vrelo a odohralo sa tam toho viac. Na oboch stranách, treba povedať. Robili sme také veci, že keby si mi teraz povedal, že som to bol ja, tak ti poviem, že klameš. Aby si rozumel, dali mi novú zbraň, pretože sa mi zlomila pažba. Hm, pažba sa dá zlomiť? A predsa. Udieral som ňou s takou zúrivostou, až som ju zlomil. Nech je, ako chce. Keď tieto dni prešli a situácia sa upokojila, poslali nás, teda moju jednotku, do Kadifekale. Stále v rámci mesta, ale do táboru.

Až tam sme si prvýkrát na chvíľu oddýchli, dá sa povedať. Mávali sme aj voľno, aby sme mohli ísť von. A Smyrna veru bola mesto. Čo tam po Aténach a Solúne. Tie som za vojny videl obe, no také mestá ako Smyrna, Gusias, sú len v Amerike. Autá, reštaurácie, kaviarničky so spolkami, skrátka veci, o akých by sa ti ani nesnívalo. Spomínam si, že ako som sa prechádzal, stále som rozmýšľal, kedy sa skončí vojna, aby som už nemusel byť vojakom, aby som mal všetok čas pre seba, aby som sa tam mohol túlať vo dne v noci.

¹ V tomto období v Grécku dal muž najprv sl'ub, že si dievča vezme, až potom nasledovali zásnuby a svadba.

² V Grécku sa svätý Eliáš oslavuje 20. júla.

³ Tradičné grécke predjedlá alebo chuťovky.

⁴ Výraz evzoni, doslova „dobre opásaní“, sa v minulosti používal pre ľahkoodencov gréckej armády. V súčasnosti sú jej elitnou jednotkou, pôsobiacou ako čestná stráž prezidentského paláca.

Počuj, Kyriakos, povedal som mu, prepáč mi, ale toto všetko si mi už povedal. Čo to má so mnou spoločné? Synak – tak zvykol ľuďom hovoriť, keď sa už začína hnevať –, nechaj ma dokončiť. Neprerušuj ma každú chvíľu.

Takže, Mitsosa Rendzisa poznáš? Á, výborne. Teda s ním som tam bol a raz popoludní sme sa prechádzali nejakými uličkami poza pláž. Mali sme popoludňajšie voľno a hľadali sme nejaký podnik, kde by sme si vypili uzo. A ako tak prechádzame popod nejaký balkón, volajú na nás dve dievčatá. Hej, kam idete o tomto čase? pýtali sa. Podte hore, nech vás zlákame na kávu. Vidíš, vtedy nás tamojší Gréci mali radi. Keď si u Gréka zaklopali na dvere a vypýtali si si vodu, pozvali ťa dnu a dali ti aj celý džbán. My sme sa však mali na pozore. Lebo že by si ťa takto chceli pozvať domov dievčatá, a ešte k tomu pekné dievčatá, sa nám zdalo čudné. Budú to prostitútky, hovorí mi Mitsos, podme radšej preč. Ale chod', vravím mu. Nech sú, čo sú, nehryzú. A keď budeme chcieť, zoberieme sa a odídeme. Bráni nám snáď niečo? hovorím mu.

A naozaj nám otvorili. Tadiaľto, hovoria, no a čo ti poviem, Gusias. Desať ráz nám povedali „tadiaľto“, taký bol ich dom veľký. Konečne teda vojdeme do obývačky. Usadia nás. Vyvalovali sme oči. Ten dom bol veľký ako celý obecný úrad. Bol tam klavír, na stenách dookola viseli obrazy, stôl bol celý zo skla a na ňom krištáľové poháre. Čo ti budem hovoriť. Pozerali sme sa okolo seba ako idioti. Mitsos ma štuchá. Počuj, hovorí mi, tieto tu sú aristokratky. Počkaj, povedal som mu, nieže povieš nejakú hlúpost'. Počkaj a uvidíme. Dievčatá sa nás spýtali: Dáte si kávu? Citronádu? Kávu, odpovedáme im. Jedna z nich odchádza, tá staršia, dá sa povedať, hoci obe boli v našom veku, a druhá ukazuje na pohovku a hovorí nám: Sadnite si, moja sestra prinesie kávu. Ona si tiež sadne na stoličku oproti nám a vraví nám, ako veľmi sa tešia, že do mesta prišli Gréci a že o pár rokov budú s nami tvoriť jeden štát a tak ďalej. Medzitým sa vrátila tá druhá s podnosom s kávami v takých šálkach, čo boli celé popretkávané farbami a zlatými obrazcami, Gusias. Dajte si aj lokum, hovorí nám a kladie ho pred nás. Stratili sme reč. Ony na nás hľadajú, smejú sa. Nehanbite sa, vravia, vezmite si. Ďakujem, hovorím im, s takou láskavosťou som sa ešte nestretol. Nech vás žehná Panna Mária. Na zdravie, pripíjam im len s pohárom vody. Pomaličky sme sa osmelili a nadviazali sme nezáväzný rozhovor. V jednej chvíli sa nás pýtajú: Odkiaľ ste? Z Malisatu, odpovedám im, od Atén. Akých Atén? pýta sa ma jedna z nich. Nože sa pozri sem na mapu, ved' vy ste sto kilometrov od Atén. Postaví sa a ide ti k jednému orámovanému obrazu na stene a ukazuje mi. Začudoval som sa. Pozrimeže, kol'ko toho to dievča vie, povedal som si. Porozprávali sme sa aj o všeličom inom a nakoniec sme sa hanbili, že sme sa tak dlho zdržali v cudzom dome, a zaklamali sme, že musíme odísť, pretože sa musíme vrátiť do tábora. Dobre, vravia nám, zastavte sa znova, aby tu bol aj náš brat, a pohostíme vás aj uzom, lebo len s kávou to nie je ono. Odprevadia nás k dverám a tam, na odpočívadle schodišťa, sa ku mne tá mladšia otočí a vraví mi: Nechceš ísť so mnou do kina? Odkiaľ som mal ja vtedy vedieť o kinách? Ale zahanbil som sa. Áno, odpovedám jej. Tak teda, ak po mňa môžeš prísť vo štvrtok, podme.

A naozaj, vo štvrtok som sa nahodil a raz-dva som bol u nej. Opäť mi otvára jej sestra. Vydrž dve minúty, hovorí mi, a sestra príde. Čakám vo dverách, a keď príde, strácam reč. Je krásna ako anjel. Zozadu vyjde aj staršia sestra. Daj na ňu pozor, vraví mi, a nepríďte priveľmi neskoro. Nemohol som ani pohnúť hlavou, aby som jej na to prikývol. Celý som sa triasol. Chytala sa ma za rameno a vyšli sme na prechádzku. Toľko sme sa rozprávali, že v ten večer sme ani nešli do kina, ani sme nerobili nič iné. Chodili sme hore-dole po prístave a iba sme sa rozprávali. Keď sa začalo stmievat', hovorí mi: Vezmi ma domov, lebo naši sa budú strachovať. Ale príď po mňa aj zajtra. Pôjdeme na zákusok. Keď som sa v ten večer vrátil do tábora, chytil som takú horúčku, že som celú noc ani oka nezažmúril. Na druhý deň som ale znova išiel po ňu.

Nech to nenaťahujem, chodil som za ňou zakaždým, keď som mal voľno; raz sme zostali doma, inokedy sme sa prechádzali, konečne som spoznal aj jej brata, pretože bola sirota a nemala rodičov, a ten mi vraví: Povedz mi jasne, čo máš v úmysle s mojou sestrou. Lebo že

tam veľa chodím. Ja tvoju sestru lúbim, povedal som mu, a ani som sa jej nedotkol. Chodíme sa len prechádzat a potom ju privádzam domov. Ty si však jej brat a máš hlavné slovo. Ak chceš, aby som ju nechal na pokoji, povedz mi to, ale hovorím ti priamo, povedal som mu, ja nemám v úmysle ju len tak opustiť. Preto si dajme slovo, a keď sa napokon skončí vojna, vezmem si ju za ženu. Potriasi sme si rukami a dohodli sme sa a odvtedy som do ich domu chodil denne, a keď sme šli von, mal vo mne dôveru a vracali sme sa aj neskôr. A stále som jej vrvavieval: Vydrž chvíľu, nech sa to celé skončí, a potom napišem našim, aby nasadli na lod' a prišli, aby sme si vymenili prstene.

A vtedy, keď všetko šlapalo ako hodinky a boli sme po uši zaľúbení, napäťie sa znova vystupňovalo. V jedno popoludnie idem k nej domov a rozprávam jej, ako sa veci majú, že odvolávajú prápor zo Smyrny a že sa znova vydávame na cestu. Netráp sa, povedal som jej, Turci už dlho nevydržia, rýchlo to skončíme. Ona sa pustila do plácu a nie a nie prestáť, až kým za nami neprišiel jej brat, nenahneval sa na ňu a nepovedal jej: Prečo pláčeš, akoby ti umrel? Pôjde a vráti sa a všetko bude v poriadku. Je to tak, vrvávam aj ja, budeš mi písť, ja ti budem odpovedať a ani sa nenazdás a budem naspať.

Prišiel čas odísť. Posledný večer som sa vypýtal u veliteľa a šiel som za ňou. Sedeli sme a zhovárali sme sa a nakoniec ma pobozkala a do vrecka mi dala balíček cigaret tureckej značky Turmac, ktorú som mal rád. Fajči ich tam, kam pôjdeš, hovorí mi, a vždy si pritom spomeň na mňa.

Gusias, ja som nevedel poriadne čítať a písť, a keď mi prichádzali listy, boli to husto popísané strany, zatial' čo ja som nebola schopná napsať viac než desať riadkov, aby som jej povedal všetko, čo mi išlo hlavou. A tak som s listami posielal aj obrázky, ktoré som kreslil na škatuľky od cigaret, čo mi prikladala do obálok. Ale čas plynul a zabijanie nemalo konca a mňa sa začínala zmocňovať beznádej. A keď nás Turci rozdrvili a začali sme sa vracať ako zahanané stádo, prerušili sa všetky kontakty vrátane posielania listov. Ja som ešte stihol zastaviť jedného miestneho a nakázal som mu, aby jej doručil posledný lúbostný list, kde som jej písal: Anthuška moja, som v poriadku. Odplávame. Vrátim sa. Ak dostaneš môj list, vedz, že na teba budem čakať. A potom sme odišli.

Vrátil som sa do dediny. Z môjho oddielu tam prišlo okrem mňa ešte zo dvadsať ľudí. Ale vôbec ma to nezaujímal. Dozvedel som sa o tragédii, ktorá sa odohrala v Smyrne, a ani kúsok zo mňa sa netešil, že som živý a že vidím svoju mamu. A tak šiel čas a ja som nechcel ani jest', ani vyjst' z domu a mamu som počul hovoriť po susedstve, že som vraj ochorel z utrpenia, ktoré som prežil, tak že to preto. No ja som celé mesiace len horko-ťažko vstával z posteľe, až kým za mnou neprišiel otec a nespýtal sa ma, čo sa stalo, že ma zožiera taká melanchólia. Všetko som mu vyrozprával. On sa nahneval a hovorí mi: Toľkí zomreli v boji, muži a chlapci, a ty tu sediš a nariekaš pre jednu ženu? Nájdeš si inú a oženiš sa a na to všetko zabudneš. Nato som sa zahanbil, pretože som bol ešte mladý a svojho otca som mal v úcte. A ako som mu mal povedať, že zo všetkých, ktorých som videl zomrieť, aj v mojom náručí, aj kamarátov, ja som si pamätať iba Anthi?

Dozvedela sa to aj moja mama, Gusias, a urobili všetko možné aj nemožné, aby mi našli nevestu, aby som sa oženil, aby ma to prešlo. A za jeden rok som bol päť ráz na pytačkách a vždy som to pokazil, až nakoniec priviedli opáta z kláštora, aby mi povedal, že je hriech, aby som ešte stále mysel na mŕtvyh. A tak som sa aj ja vtedy rozhadol, dal som sľub a vzal som si Rinu. Na svadbe som sotva tancoval, vtedy vrvaveli, že to preto, lebo som vraj nemotorný v tanci. Aj môjmu svokrovi povedali, že som od prírody nevrlý a veľa nerozprávam, a všetko ututlali.

Jedného dňa v zime v dvadsiatom štvrtom, spomínam si, som sekal koly na plot a prišla Rina, tehotná s Jannisom, a vrvá mi: Do dediny prišli utečenci a starosta povedal, aby ste sa zhromaždili všetci muži, ktorí môžete, a šli ich vyhnat', lebo ak prídu sem, oberú nás o majetky. Keď som to počul, vzkypela vo mne žlč. Išli sme tam a zničili sme ich, Gusias, rozumieš?

Takého zúrivého som Kyriakosa ešte nevidel. Išli sme tam, hovorí mi, a oni mali paláce a chodili v oblekoch a róbach, zatial' čo ked' sme sa my vrátili do dediny, naše dievčatá ešte nosili siguni⁵. Rozvrátili sme ich, urobili sme im škodu a teraz, ked' nás potrebovali, sme do nich kopali ako do handier. Šiel som, povedal mi, tak, ako som bol, so sekerou v ruke, a našiel som ich obkl'účených, ako ich sáču a nadávajú im. A ako idem už-už prehovoriť, aby som im povedal: Prestaňte, vy zvieratá, uvidel som ju, Gusias, hovorí mi. Sedela obďaleč ako zbité dieťa a hľadala na nás. Oči jej blúdili a na hrudi si zvierala zväzok listov zviazaný špagátkom, spomínam si, ako mi to povedal a rozplakal sa. Prvý raz som videl Kyriakosa plakať. Boh ma potrestal, Gusias, povedal mi, pretože muž nemá dať dvakrát sľub o tej istej veci.

Aha! Dvihajú ho. Ešte stále som to nechápal. Je čas. Pod', ideme. Viac ti porozprávam neskôr.

---

⁵ Tradičná hrubá vlnená vesta, ktorú nosili najmä ženy na dedinách.